

Asia: VN/8063/2025

Luonnos Hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja terveydenhuoltolain 54 ja 57 §:n muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kommentit riittävää omaa palvelutuotantoa koskevista muutoksista (sote-järjestämislain 8 §)

Kommentarer om ändringar som gäller tillräcklig egen tjänsteproduktion (8 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård)

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentian oikeudellisessa selvityksessä on korostettu julkisen vallan käyttämisen ja virkavastuulla toimimisen reunaehtojen vahvempaa ja selkeämpää huomioimista sosiaalipalveluja koskevissa lainsäädännön muutoksissa. Niitä tulee arvioida myös henkilöstön riittävyyden yhteydessä. Hyvinvointialueen asiakas- ja potilastyöhön osallistuvan henkilöstön määrän on oltava riittävä suhteessa asiakkaiden ja potilaiden määrään, heidän hoidon-, avun-, tuen- ja palvelujen tarpeeseensa sekä siinä tapahtuviin muutoksiin että myös suhteessa tehtävissä käytettävään julkiseen valtaan.

Hallitus esittää 8 § muutosta, jossa nykyisen “riittävän oman palvelutuotannon” sijaan säädettäisiin “virkasuhteessa tarpeenmukaisesta henkilöstöstä julkista valtaa sisältäviä tehtäviä varten”. Suhteessa julkisen vallan käytön huomioimiseen esitys voi kuulostaa sanallisesti hyvältä, mutta se sisältää riskejä, kun otetaan huomioon samaan aikaan hallituksen esittämät väljennykset, heikennykset ja tulkinnanvaraisuus sosiaalihuoltolakiin, sekä sosiaalihuoltolain muutosten osalta ohueksi jätetty valmistelu julkisen vallan käytön ja virkavastuun kysymysten osalta. Talentia varoittaa, että lainsäädäntömuutosten yhteisvaikutuksena ei pidä sallia sellaisen tilanteen syntymistä, jossa hyvinvointialueen palveluksessa virkasuhteessa olevien julkista valtaa virkavastuulla käyttävien laillistettujen ammattihenkilöiden määrä olisi erittäin vähäinen. Esimerkiksi sosiaalihuollossa virkavastuulla tehtävät päätökset asiakkaiden tarpeisiin vastaamisen tavoista ja palvelujen myöntämisestä pitää tehdä sosiaalihuollon laillistettujen ammattihenkilöiden toimesta mahdollisimman lähellä asiakastyötä, tuntien ja arvioiden omakohtaisesti asiakkaiden yksilölliset tilanteet, tarpeet sekä niissä tapahtuvat muutokset.

Kommentit päivystyksen palvelujen hankintaa koskevista muutoksista (sote-järjestämislain 12 §)

Kommentarer om ändringarna i anskaffningen av jourtjänster (12 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård)

-

Kommentit hoidon tarpeen arviointia koskevista muutoksista (sote-järjestämislain 12 b ja 15 §:t)

Kommentarer om ändringarna i bedömningen av vårdbehovet (12 b och 15 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård)

Yhteisesti Terveyssoseaalityö ry:n kanssa Talentia muistuttaa, että terveystieteellisyö kuuluu osaksi potilaan hyvää ja laadukasta hoitoa. Hoidon tarpeen arvio ei voi perustua vain lääketieteellisiin kriteereihin silloin, kun potilaan hoitoon pääsy, hoidon toteutuminen tai kotiutuminen riippuvat myös sosiaalisista tekijöistä. Hoidon tarpeen arvioinnin yhteydessä tulee tunnistaa myös sosiaalihuollon ammattihenkilöiden osaamisen tarve osana hoidon tarpeen arviointia sekä potilaan toimintakykyyn ja arjen selviytymiseen liittyvät riskit, asumisen ja toimeentulon ongelmat, läheisverkoston kuormitus, lastensuojelun, aikuissosiaalityön, vammaispalvelujen tai ikääntyneiden palvelujen tarve sekä mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden kokonaisvaltainen tuen tarve.

Kun yksityisten palveluntuottajien roolia hoidon tarpeen arvioinnissa mahdollisesti laajennetaan, säilyy hyvinvointialueen vastuulla edelleen yhdenvertaisuuden, laadun, potilasturvallisuuden ja kustannusvaikuttavuuden turvaaminen. Mikäli arviointi painottuu kapeasti lääketieteelliseen ja/tai tuotannolliseen näkökulmaan jää asiakkaan sosiaalinen kokonaistilanne tunnistamatta. Hankinnoissa, sopimuksissa ja valvonnassa tulee edellyttää moniammatillisuutta ja terveystieteellisyön osaamisen hyödyntämistä.

kommentit hyvinvointialueen velvollisuutta hankkia palveluja muualta koskevista muutoksista (terveydenhuoltolain 54 §)

Kommentarer om ändringar som gäller välfärdsområdets skyldighet att skaffa tjänster någon annanstans (54 § i hälso- och sjukvårdslagen)

-

Kommentit hyvinvointialueen johtamisessa edellytettävää asiantuntemusta koskevista muutoksista (sote-järjestämislain 8 §)

Kommentarer om ändringar i den sakkunskap som krävs för ledningen av välfärdsområdet (8 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård)

Talentia kannattaa esitystä, että 8 §:ään lisätään hyvinvointialueen johtamisessa edellytettävä asiantuntemus, mutta vaatii ehdottomasti sääntelyn turvaavan lääketieteen, sosiaalityön ja hoitotieteen asiantuntemusta, sen sijaan, että käytettäisiin yleistä "sosiaalityeet" käsitettä. Sosiaalialan lainsäädäntö ja sosiaalihuollon toimeenpano edellyttävät sosiaalityön asiantuntemusta ja osaamista, kuten on loogisesti sosiaali- ja terveydenhuollon monialaisen osaamisen kohdalla esimerkiksi sosiaalihuoltolaissa ja lastensuojelulaissa säädetty. "Sosiaalityeet" eivät päteviä sosiaalihuollon ammattialakohtaisen osaamiseen, joten näin muutettuna sosiaalityö on tässä yhteydessä käsitteenä yhdenvertainen terveydenhuollon omien vastaavien käsitteiden kanssa. Lääketiedettä ja hoitotiedettä vastaava ammattialaan perustuva sosiaalihuollon tieteenala hyvinvointialueella on sosiaalityö. Säännöstä olisi mahdollista tarkentaa käyttämällä samaa sanamuotoa kuin sosiaalihuoltolakiin esitettyssä 46 a §:ssä.

Talentia pitää hyvänä, että hallituksen esityksestä käy selkeästi ilmi tarve vahvistaa sosiaalihuollon sisältöjohtamista myös hyvinvointialueen ylimmässä johdossa. Sosiaalihuollon ja sen palveluiden sisällön ja laadun johto- ja valvontavastuun vahvistaminen ja selkeyttäminen on erittäin kannatettavaa esimerkiksi sosiaalihuollon vaikuttavuuden, henkilöstön työsuojelun, monialaisen yhteistyön ja hyvinvointialueen kokonaiskustannusten hillitsemisen parantamiseksi, ja sen tulee tapahtua sosiaalityön ammatin ja tieteenalan edustajien toimesta.

Hallituksen esityksessä ehdotetun täsmennyksen yleisenä tarkoituksena on korostaa, että sosiaali- ja terveydenhuollon johtaminen ei voisi hyvinvointialueen laajan organisaation eri tasoilla perustua yksinomaan esimerkiksi yleishallinnolliseen, oikeudelliseen tai taloudelliseen asiantuntemukseen. Näin on päässyt osassa hyvinvointialueita käymään. Lisäksi Talentia muistuttaa, että nykysääntelyllä ollaan tilanteessa, että erityisesti sosiaalityön tieteenala on aliedustettuna hyvinvointialueiden johtotehtävissä, erityisesti ylimmässä johdossa. Käytännössä hyvinvointialueen johtoryhmissä ei välttämättä ole lainkaan jäsenenä laillistettua sosiaalityöntekijää, joka on kestänyt.

Sosiaalihuollon palvelukokonaisuus muodostaa liki puolet hyvinvointialueiden järjestämistä tehtävistä. Sosiaalityön puutteellinen tunnistaminen tai tunnustaminen sosiaalihuollon johtamisessa edellytettävänä ammattialana ja tieteenalana vaikuttaa rakenteelliselta syrjinnältä, ja siten kuvanee ilmiönä myös vajetta sosiaalityön edustajista lainvalmistelussa. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden suojelemiseksi, hyvinvoinnin parantamiseksi ja syrjäyttämisen ehkäisemiseksi syntyneen sosiaalityön rakenteellinen syrjintä ammatti- ja tieteenalana on samalla heikoimmassa asemassa olevien suomalaisten syrjintää. Tämä rakenteellinen vinouma vaikeuttaa hyvinvointialueen johtamisessa sosiaalihuollon ja sosiaalityön potentiaalin ja merkityksen ymmärrystä. Vinouma heikentää esimerkiksi ylisukupolvista vaikuttavuuden ja kustannusvaikuttavuuden parantamista, jolla on suorat hyödyt inhimillisesti ja taloudellisesti myös muille hallinnonaloille kuten sisäiseen turvallisuuteen, koulutukseen ja työllisyyden parantamiseen.

Kommentit vastaavaa lääkäriä koskevista ehdotuksista (terveydenhuoltolain 57 §)

Kommentarer om förslagen om ansvarig läkare (57 § i hälso- och sjukvårdslagen)

Esityksessä on huomioitu lainsäädännön käytännön soveltamisessa esiin tulleet hankaluudet ja parannuksia esitetään. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia korostaa samassa yhteydessä, että sosiaalihuollon vastaavaa viranhaltijaa koskevassa hallituksen esityksessä sosiaalihuoltolakiin kannattaa saman tien huomioida opit terveydenhuoltolain 57 § mukaisen vastaavan lääkärin säädöksen riittävydestä vastuun kantamiseen hyvinvointialueilla. Täten myös sosiaalihuoltolain sosiaalihuollon vastaavan viranhaltijan johtamistehtävään pitäisi kirjata johtaminen, ohjaaminen ja valvonta sosiaalihuollon sisällöllisestä kokonaisuudesta. Jos vastaavan viranhaltijan tehtävänä on johtaa vain sosiaalihuollon 'sisällöllistä kehittämistä', ei tehtävässä ole silloin mahdollista vastata sosiaalihuollon toimintakokonaisuuden lainmukaisuudesta, laadusta ja asiakasturvallisuudesta sekä häiriötilanteisiin varautumisesta.

Vastaavan lääkärin aseman vahvistaminen terveydenhuollon sisällöllisessä johtamisessa on tarpeellista muistaen myös se, että terveydenhuollon ratkaisut eivät saa jäädä yksinomaan lääketieteellisiksi, vaan niiden tulee huomioida myös potilaan sosiaalinen tilanne, toimintakyky, arjen selviytyminen, läheisverkosto, taloudellinen tilanne, asuminen ja palvelujen yhteensovittamisen tarve. Erityisesti paljon palveluja tarvitsevien, mielenterveys- ja päihdepalvelujen asiakkaiden, pitkäaikaissairaiden, vammaisten henkilöiden ja ikääntyneiden

kohdalla hoidon onnistuminen edellyttää lisäksi sosiaalihuollon ammattihenkilön asiantuntemusta, jolloin monialaisuuden huomioiminen myös terveydenhuollon johtamisessa korostuu.

Läpi organisaation hyvinvointialueen johtamisessa edellytettävän sosiaalihuollon asiantuntemuksen varmistamiseksi tulisi myös nykyistä sosiaalihuoltolain säännöstä 46 a § sosiaalihuollon johtamisesta muuttaa siten, että sosiaalihuollon pääasiassa hallinnollisissa johtotehtävissä voi toimia laillistettu sosiaalityöntekijä tai sosionomi YAMK tutkinnon suorittanut henkilö, jolla on alan tuntemus sekä niiden lisäksi riittävä johtamistaito. Sosiaalihuollon hallinnollisissa ja ammatillisissa johtotehtävissä tulisi aina toimia sosiaalihuollon laillistettu ammattihenkilö, jotta sosiaalihuollon henkilöstön oikeus ammatilliseen johtamiseen toteutuisi sekä siten asiakkaiden oikeus ammatillisesti johdettuun sosiaalihuoltoon toteutuisi. Mikäli sosiaalihuollon johtamista ei sosiaalialan korkeakoulutettujen esittämällä tavalla haluta hallituksen toimesta edistää, katsoo Talentia, että pykälää 46 a tulee kuitenkin muotoilla siten, että poistetaan sana 'pääasiallisesti' hallinnollisten johtotehtävien yhteydessä. Näin varmistettaisiin, ettei ammatilliseen sosiaalihuollon johtamistehtävään ylläpidettäisi reittiä sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen ulkopuolisille henkilöille, joka on ammatillisen johtamisen heikkouksien lisäksi riski sosiaalityön asiakasturvallisuudelle ja työsuojelulle. On tärkeää, että johtamistehtävässä toimii alaan liittyvät kuormitus- ja vaaratekijät tunnistava sosiaalihuollon laillistettu ammattihenkilö, sillä johtajalla on työnantajan edustajana työturvallisuuslain mukainen velvollisuus tarkkailla työympäristöä, arvioida työn turvallisuuteen ja terveellisyyteen vaikuttavia tekijöitä, ryhtyä tarvittaviin korjaaviin toimenpiteisiin sekä seurata niiden vaikutuksia. Sosiaalihuollon erityispiirteitä tunteva johtaja kykenee huolehtimaan henkilöstön asianmukaisesta perehdytyksestä ja reagoimaan työolosuhteiden muutoksiin riittävän varhaisessa vaiheessa asiakas- ja työturvallisuuden varmistamiseksi.

Muut huomiot esityksestä

Andra kommentarer om propositionen

Talentia katsoo, että sosiaali- ja terveystalouden monituottajuuden toteutumisen merkittäväksi esteeksi on muodostunut hyvinvointialueiden riittämätön valtionrahoitus, koska se on johtanut siihen, että yksityisiltä palveluntuottajilta hankittavien sosiaalipalvelujen, kuten perheille ja lapsille kohdennettavan perhetyön, ammatillisen tukihenkilötyön ja sijaishuollon ostot ovat kääntyneet merkittävään laskuun. Palveluvalikoima on kapeutunut, osaamista on hukattu ja asiakkaat on jätetty ilman tukea, koska hyvinvointialueiden oma palvelutuotanto ei säästösyistä ole samalla tasolla määrällisesti eikä siten pysty vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin. Erityisesti pienissä ja keskisuurissa yrityksissä hyvinvointialueiden palveluostojen vähentäminen tai lakkauttaminen on johtanut muutosneuvotteluihin, irtisanomisiin ja valitettavasti yritystoiminnan lopettamiseen. Tämä on osaltaan johtanut siihen, että sosiaalityöntekijöiden ja sosionomien toimiminen yrittäjinä on vähentynyt ja heidän työttömyytensä on kasvanut samaan aikaan kun väestön sosiaalihuollon palvelutarpeet ovat kasvaneet. Orpon hallituksen toimien voi siten katsoa johtaneen käytännön ristiriitaisuuteen hallituksen julkilausumien tavoitteiden kanssa monipuolisen palvelutuotannon edistämiseksi. Talentia korostaa väestön tosiasiallisia palvelutarpeita vastaavan hyvinvointialuerahoituksen riittävyys turvaamista sekä ennaltaehkäisevään toimintaan panostamista myös yritysten ja järjestöjen osaamista hyödyntäen, joka ehkäisee raskaampien ja kalliimpien toimenpiteiden ja tukimuotojen tarvetta.

Yhdessä Terveys- ja sosiaalityö ry:n kanssa Talentia korostaa, että potilasturvallisuus ei ole vain lääketieteellistä turvallisuutta. Esimerkiksi puutteellinen kotiutus, asumisen ongelmat, väkivallan uhka, päihde- tai mielenterveysongelmat, taloudellinen kriisi tai omaishoitajan uupuminen voivat

vaarantaa hoidon onnistumisen ja asiakkaan turvallisuuden. Terveysthuollossa toteutettavan sosiaalityön ja sosiaalihojan (terveysosiaalityön) roolia pitää vahvistaa.

Perusterveydenhuollossa ja erikoissairaanhoidossa tarvitaan moniammatillista osaamista asiakkaiden hoidon ja kuntoutuksen suunnittelussa, koska ihmisten ongelmat ovat komplisoituneita ja osan asiakkaita toimintakyky on heikko (erityisesti psykiatrialla). Siten terveysosiaalityön osaaminen tulisi turvata terveydenhuollossa osana hoidon tarpeen ja kuntoutuksen suunnittelua. Terveysosiaalityön on useissa eri tutkimuksessa todettu vahvistavan hoidon vaikuttavuutta sekä sillä on ollut vaikutusta hoidon kestoon lyhentävästi. Työ on myös kustannustehokasta, kun asiakkaiden ongelmiin päästään puuttumaan nopeasti ja oikea-aikaisesti moniammatillisesti. Terveysosiaalityö tulee mainita järjestämislaissa yhtenä palveluna.

Ehdotus potilaan informoinnista silloin, kun palvelua ei saada määräajassa, on asiakkaan oikeuksien kannalta tärkeä. Pelkkä informointi ei kuitenkaan aina riitä. Asiakas voi tarvita ohjausta, neuvontaa ja tukea vaihtoehtojen ymmärtämiseen, palvelusetelin omavastuiden arviointiin sekä siihen, mitä valinta merkitsee hänen taloudelliselle ja sosiaaliselle tilanteelleen. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kohdalla informoinnin tulee olla selkeää, saavutettavaa ja tarvittaessa henkilökohtaisesti tuettua.

Ruuskanen Kristiina
Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry